

UDK: 336.71(497.11)

KOMPLEKS PROFITABILNOSTI BANKARSKOG SISTEMA SRBIJE

Prof. Dr Predrag Jovanović
Državni Univerzitet u Novom Pazaru

Apstrakt: Rade se bavi analizom najvažnijih pokazatelja profitabilnosti u bankarskom sistemu Srbije. Analiziraju se rezultati poslovanja banaka u Srbiji, kompariraju se pojedini finansijski pokazatelji (ROE – prinos na akcionarski kapitali ROA – prinos na aktivu) u našem bankarskom sistemu sa istima u SAD. Posebna pažnja se posvećuje sagledavanju beneficija profitabilnosti najvećih banaka po bilansnoj aktivu u Srbiji. Konačno, nameće se zaključak da je i pored prisutnih teškoća u okruženju bankarski sektor Srbije održao visoku stopu profitabilnosti. U složenom i kompleksnom okruženju u narednom periodu pred bankama stoji preispitivanje ciljeva, rizika, strategija, taktika, što inicira i potrebe drugačijeg i kompelsnijeg upravljanja poslovima.

UVOD

Ekonomska i finansijska kriza u svetu, poremećaji u poslovanju finansijskih tržišta, kao i problemi u bankarskom poslovanju, nameću potrebu transformisanja ekonomskog i finansijskog sistema u zemljama sa tržišnim privređivanjem. Kompleksnost bankarskog sistema, koji je u fokusu naših razmatranja, je i u tome što na njegovo poslovanje utiču brojni i raznovrski faktori: politički odnosi i procesi u svetu, ekonomsko-finansijski razlozi, promene i inovacije bankarskih proizvoda, motivi poslovne i pravne sigurnosti depozitno-kreditnih poslova, promene motiva i načina ponašanja komitenata banke, mera makroekonomske politike država itd.

Dugogodišnji trend u bankarstvu vezan za proces globalizacije, deregulacije, internacionalizacije i restrukturiranja banaka, doveden je u pitanje u uslovima krize, kada imamo na delu direktnu državnu intervenciju, u cilju sprečavanja stečaja i likvidacije banaka od posebnog interesa za funkcionisanje ekonomskog sistema, a radi predupređenja negativnog lančanog efekta u ekonomiji, pa se raznim državnim merama pokušava da neutrališe drastično smanjivanje društvene proizvodnje, otpuštanje radnika a time očuva ekonomski potencijal zemlje i održi socijalni mir.

Novi turbulentni odnosi na makro i lokalnom planu nameću bankama preispitivanje svojih ciljevlj, politika, strategija, taktika, kao i potrebu drugačijeg i kompleksnijeg upravljanja svojim poslovima. Govoreći globalno o poslovnom uspehu, kada je reč o bankama i drugim finansijskim institucijama koje pružaju usluge u bankarstvu, mislimo na to da se poslovni uspeh odnosi na činjenicu da banke ili druga finansijska institucija mogu adekvatno da ispuni ciljeve svojih akcionara (deoničara), zaposlenih, depozitara i drugih kreditora, kao i da prepoznaju tržišne potrebe.

1. Profitabilno poslovanje u funkciji maksimiziranja vrednosti banaka

Postoji jasno izražena korelacija između profitabilnog poslovanja firme i njene vrednosti, pa su i aktivnosti menadžmenta firme ključno usmerene ka stvaranju dugoročnih uslova za ubiranje profita. [Jovanović, P., 1998] Menadžment banke upravlja svojom aktivom i pasivom radi ostvarenju najvećeg mogućeg profita. U tom angažovanju menadžer banke ima četiri osnovna zadatka: [Mishkin, S.F., 2006 : 208]

Prof. Dr Predrag Jovanović

kamatnoj stopi na akcijski kapital
sa datim nivoom rizika svake banke

gde $E(Dt)$ predstavlja dividende akcionara koje treba da budu naplaćene u narednom periodu, eskontovane po minimalno prihvatljivoj stopi prihoda (r) vezanim sa bankarski prihvatljivim nivoom rizika.. Minimalno prihvatljiva stopa prihoda r , ponekad se odnosi na troškove kapitala institucije i sastoji se od dve glavne komponente: (1) kamatne stope bez rizika (često pokazatelj tekućeg prihoda od državnih obveznica) i (2) premija za rizik akcijskog kapitala (koji je projektovan da kompenzuje investitoru prihvatanje rizika ulaganja u banku ili druge korporacijske obveznice pre nego da ulaže u hartije od vrednosti koje ne nose rizik). [Rose S.P., Hudgins C.S. , 2005 : 145]

2. Najvažniji pokazatelji bankarske profitabilnosti

Najvažniji pokazatelji bankarske profitabilnosti koje banke koriste su: ROE (prinos na akcionarski kapital), ROA (prinos na aktivu), neto kamatna marža , nekamatna marža, neto bankarska operativna marža, zarada po deonici, itd. Kao i svi finansijski pokazatelji, ovi pokazatelji profitabilnosti variraju kroz vreme, različito od tržišta do tržišta.

Pokazatelji profitabilnosti, vezani za iskazivanje odnosa neto prinosa posle oporezivanja i ukupnog vlasničkog kapitala, odnosno ukupne imovine, su i dalje najbolji surogat za indikatore tržišnih vrednosti, u slučaju da se akcije domaćih kompanija ne kotiraju na domaćim i stranim finansijskim tržištima, što je danas, uglavnom, u Srbiji slučaj. U klasičnoj literaturi za finansijski menadžment ti odnosi su predstavljeni ovako: [Van Horne, C.J., Wachowicz, M.J. Jr, 2002.:140-142]

$$\text{Prinos na ulaganja (ROI)} = \frac{\text{Neto dobit posle poreza}}{\text{Ukupna imovina}}$$

$$\text{Prinos na glavnici (ROE)} = \frac{\text{Neto dobit posle poreza}}{\text{Akcionarski kapital}}$$

Visok prinos na akcionarski kapital često odražava prihvatanje kvalitetnih investicionih prilika i efikasno upravljanje troškovima.. Ali ako je preduzetnik odlučio da ima nivo zaduženosti koji je iznad standarda delatnosti, visok ROE jednostavno može biti rezultat prevelikog finansijskog rizika..

Dekomponovanje koeficijenta ROE može se izvršiti na različite načine, zavisno od potreba menadžmenta kompanije.

Recimo, da bismo detaljnije analizirali taj prinos, možemo upotrebiti Du Pontov pristup-odnosno rastaviti tu meru prinosa na njene komponente :

$$\text{Prinos na glavnici (ROE)} = \frac{\text{Neto dobit posle poreza}}{\text{Akcionarski kapital}} =$$

$$\frac{\text{Neto dobit posle poreza}}{\text{Neto prihodi od prodaje}} \times \frac{\text{Neto prihodi od prodaje}}{\text{Ukupna imovina}} \times \frac{\text{Ukupna imovina}}{\text{Akcionarski kapital}}$$

ROE= Marža neto dobiti x Koeficijent obrta ukupne imovine x Multiplikator akcionarskog kapitala

Kod je vrednost akcije, u teoriji, najbolji pokazatelj poslovanja kompanije, jer odražava tržišnu procenu poslovanja, taj indikator često nije pouzdan u bankarstvu. Razlog tome je da se većinom bankarskih akcija, posebno akcijama koje su izdale

Prof. Dr Predrag Jovanović

male banke, ne trguje aktivno na međunarodnom ili domaćem tržištu. Ta činjenica tera finansijske analitičare da se vrate natrag na surogate za indikatore tržišnih vrednosti u obliku različitih pokazatelja profitabilnosti.

Najvažnij pokazatelji profitabilnosti u bankarstvu koji se danas koriste su pokazatelji ROE i ROA, odnosno prinosi na vlasnički kapital i prinosi na aktivu, koji se iskazuju na sledeći način: [Rose S.P., Hudgins C.S. , 2005]

Prinos na vlasnički kapital (**ROE**) = $\frac{\text{Neto prihod posle oporezivanja}}{\text{Ukupni vlasnički kapital}}$

Prinos na aktivu (**ROA**) = $\frac{\text{Neto prihod posle oporezivanja}}{\text{Ukupna aktiva}}$

Iako je ROA primarno indikator menadžerske efikasnosti, on indicira koliko je menadžment bio sposoban u konvertovanju aktive u neto zaradu. ROE je, s druge strane, mera prinosa koji teče ka akcionarima banke. To aproksimira neto beneficije koje su akcionari primili od investiranja svoga kapitala u banku (plasirajući svoja sredstva s rizikom, u nadi da će zaraditi odgovarajući profit).

Menadžment banke nastoji da nađe najbolji odnos između prinosa i rizika.. Dekomponovanje pokazatelja profitabilnosti banke omogućava da se pažnja usmeri na ključne komponente i tako utvrdi sposobnost menadžmenta banke i zaposlenih da generišu prihod banke,operativnu efikasnost banke,zaduženost banke (finansijski leveridž) i planiranje banke, vezano za ispunjenje njenih poreskih obaveza. Dekomponovan ROE pokazuje da na njegovu veličinu utiču koeficijent ROA i multiplikator akcionarskog kapitala , koga čini odnos ukupne aktive i ukupnog akcionarskog kapitala:

$$\text{ROE} = \frac{\text{Neto prihod posle oporezivanja}}{\text{Ukupni akcionarski kapital}} = \frac{\text{Neto prihod posle oporezivanja}}{\text{Ukupna aktiva}} \times \frac{\text{Ukupna aktiva}}{\text{Ukupan akcionarski kapital}}$$

ROE= ROA x Multiplikator akcionarskog kapitala

Druga, vrlo korisna formula profitabilnosti koja se fokusira na ROE je:

$$\text{ROE} = \frac{\text{Neto prihod posle oporezivanja}}{\text{Ukupni operativni prihodi}} \times \frac{\text{Ukupni operativni prihodi}}{\text{Ukupna aktiva}} \times \frac{\text{Ukupna aktiva}}{\text{Ukupni akcionarski kapital}}$$

ROE= neto profitna marža (NPM) x pokazatelj iskoristivosti aktive(AU) x multiplikator kapitala(EM)

Svaka komponenta ovako definisanog pokazatelja ROE je pokazni indikator različitih aspekata bankarskih operacija, što je vidljivo na slici 1. To znači da je ovaj indikator dobar pokazatelj menadžmentu banke za dijagnosticiranje stanja i pokretanja planskih aktivnosti.

Slika 1. Elementi koji određuju stopu dobiti banke zarađenu na investicijama akcionara u banku (ROE)

Izvor: Rose, S.P. (2003)

Ako bilo koji pokazatelj (neto profitna marža, stepen iskoristivosti aktive, multiplikator kapitala) pada, menadžment banke mora hitno da utvrdi razloge koji utiču na tu promenu. Od ova tri pokazatelja multiplikator kapitala (EM) najveći je u mnogim bankama, otprilike 15 puta i više. Najveće banke posluju sa multiplikatorima 20 ili više. [Rose S.P., 2003 : 164] Multiplikator je mera nivoa finansijske poluge - koliko aktiva

mora biti podržana od strane akcionarskog kapitala i sredstvima proisteklim iz zaduživanja banke.

Profitna marža (RM) upućuje na kontrolisanje troškova i maksimalisanje prihoda. Pažljivim upravljanjem posicijama u bankarskoj aktivni u pravcu smanjenja rizika ali i povećanja prihoda, menadžment banke povećava dobit vezanu za aktivu (AU).

3. Rezultati poslovanja banaka u Srbiji

Bankarski sektor, kao glavni nosilac razvoja finansijskog sistema Republike Srbije, bio je izložen svetskoj finansijskoj krizi prouzrokovanoj krahom tržišta hipotekarnih kredita, naročito u drugoj polovini 2008. godine. U makroekonomskoj politici država je primenjivala restriktivnu monetarnu politiku, pa je bankarski sektor i u tim uslovima pokazao zavidnu dozu mogućnost da očuva stabilnost kao i da održi visoku stopu profitabilnosti.

U 2008. godini u Srbiji poslovale su 34 banke. Nastavljen je trend ukрупnjavanja bankarskog sektora, kao i trend profitabilnog poslovanja, koji se ogleda pre svega u povećanju bilansne aktive i kapitala s jedne strane i rastu prihoda i pozitivnom neto finansijskom rezultatu s druge strane.

Takođe, nastavljena je i koncentracija iskazanih finansijskih rezultata, tako da je pet banaka (Banca Intesa a.d. Beograd, Komercijalna banka a.d. Beograd, Raffeisen banka a.d. Beograd, Hypo Alpe-Adria-Bank a.d. Beograd, Eurobank EFG štedionica a.d. Beograd) ostvarilo 59.7% ukupno iskazanog dobitka, a njihovo učešće u ukupnoj bilansnoj aktivni svih banaka je 39.8%, sopstvenim izvorima finansiranja je 42.5% i u ukupnom broju

Prof. Dr Predrag Jovanović

zaposlenih 25.1%. S druge strane, tri banke koje su iskazale 79.9% ukupnog gubitka, u ukupnoj bilansnoj aktivi svih banaka učestvuju samo sa 4.0%, sopstvenim izvorima finansiranja sa 3.4% i u ukupnom broju zaposlenih sa 6.6%. U bankarskom sektoru u 2008. godini bilo je zaposleno 31,435 radnika što u odnosu na prethodnu godinu predstavlja povećanje za 7.3% ili 2,150 radnika. Na osnovu podataka iz finansijskih izveštaja za 2008. godinu, banke su ostvarile ukupne prihode u iznosu od 415,809 miliona dinara i ukupne rashode od 380,853 miliona dinara, (<http://www.nbs.rs>)

Tabela 1: Ukupna bilansna aktiva poslovnih banaka u Srbiji (31.03.2009)

R. br.	Poslovno ime banke	Ukupna bilansna aktiva (u 000 dinara)
1	Agroindustrijska komercijalna banka AIK banka a.d. Niš	88,491,408
2	Alpha Bank Srbija a.d. Beograd	56,571,137
3	Banca Intesa a.d. Beograd	265,738,421
4	Banka Poštanska štedionica a.d. Beograd	24,307,010
5	Čredy banka a.d. Kragujevac	8,056,240
6	Čačanska banka a.d. Čačak	18,289,420
7	Erste Bank a.d. Novi Sad	50,562,077
8	Eurobank EFG štedionica a.d. Beograd	111,719,261
9	Findomestic banka a.d. Beograd	11,783,123
10	Hypo Alpe-Adria-Bank a.d. Beograd	116,803,025
11	JUBMES banka a.d. Beograd	7,247,874
12	Jugobanka Jugbanka a.d. Kosovska Mitrovica	7,973,837
13	KBC banka a.d. Beograd	15,895,765
14	Komercijalna banka a.d. Beograd	185,615,595
15	Kosovsko Metohijska banka a.d. Zvečan	548,258

Kompleks profitabilnosti
bankarskog sistema Srbije

16	Marfin Bank a.d. Beograd	15,154,612
17	Meridian Bank-Crédit Agricole group a.d. Novi Sad	37,377,726
18	Metals-banka a.d. Novi Sad	19,226,524
19	Moskovska banka a.d. Beograd	1,268,025
20	NLB banka a.d. Beograd	38,967,376
21	Opportunity banka a.d. Novi Sad	4,553,134
22	OTP banka Srbija a.d. Novi Sad	47,096,894
23	Piraeus Bank a.d. Beograd	38,605,754
24	Poljoprivredna banka Agrobanka a.d. Beograd	44,678,940
25	Privredna banka a.d. Pančevo	6,570,830
26	Privredna banka Beograd a.d. Beograd	19,140,895
27	ProCredit Bank a.d. Beograd	62,963,112
28	Raiffeisen banka a.d. Beograd	157,397,481
29	Société Générale banka Srbija a.d. Beograd	74,502,256
30	Srpska banka a.d. Beograd	9,879,868
31	Unicredit Bank Srbija a.d. Beograd	85,049,967
32	Univerzal banka a.d. Beograd	26,981,580
33	Vojvodanska banka a.d. Novi Sad	82,654,316
34	Volksbank a.d. Beograd	63,260,864
UKUPNO:		1,804,932,605

Izvor: Narodna banka Srbije (<http://www.nbs.rs>)

Za analiziranje prinosa na glavicu pet najvećih domaćih banaka prema iznosu poslovne aktive koristićemo obrazac:

$$\text{ROE} = \frac{\text{Neto prihod posle oporezivanja}}{\text{Ukupni akcionarski kapital}} =$$

$$\text{ROA} \left(\frac{\text{Neto prihod posle oporezivanja}}{\text{Ukupna aktiva}} \right) \times \text{Multiplikator kapital} \left(\frac{\text{Ukupna aktiva}}{\text{Ukupan akcionarski kapital}} \right)$$

Prof. Dr Predrag Jovanović

Prosečni ROE za domaće banke za 2006,2007 i 2008 godini je nešto preko 9%, što je vidljivo iz tabele 2.

Tabela 2: Kretanje profitabilnosti banaka u Srbiji
INDIKATORI PROFITABILNOSTI10 (%)

Bankarski sektor	ROA (%)	Multiplikator kapitala	ROE (%)
12/06.	1,70	5,69	9,67
12/07.	1,70	5,02	8,54
12/08.	2,08	4,46	9,28

Izvor: Narodna banka Srbije (<http://www.nbs.rs>)

Na razvijenom finansijskom tržištu kakvo je američko, banke su u intervalu od 1986 god. do 1996.god.imali najniži prosečni koeficijent ROE od 1,52% 1987.god., a najviši 15,68% 1993.god. [Rose, S.P., 2003 : 165]

Podaci u tabeli 3 za banke u Americi, koji datiraju od septembra 1999 do decembra 2003 godine, pokazuju relativno ujednačen nivo koeficijenata ROA i ROE po kvartalima i godinama, sa najnižim ROE od nešto preko devet procenata i najvišim od nešto preko jedanaest procenata.

Tabela 3: Kretanje koeficijenata ROA i ROE u SAD za sve osigurane banke

Datum	ROA	ROE
9/99	1.054278384	11.1914292
12/99	1.025877837	10.78433757
3/00	1.114629486	11.87915286
6/00	1.148002441	11.06807347
9/00	1.129845066	11.45215224
12/00	1.06160783	10.78290677
3/01	1.033594659	10.37655901
6/01	1.008915967	10.20902173
9/01	0.991725332	9.897244085
12/01	0.939297184	9.578094961
3/02	1.020702373	10.77452719
6/02	1.072139063	10.94546571
9/02	1.102380218	11.08514587
12/02	1.06424105	10.61964678
3/03	1.073865486	10.83027286
6/03	1.069002524	10.82358851
9/03	1.0312202	10.4403963
12/03	0.9836815	9.9997724

Izvor: Federalna agencija za osiguravanje depozita
(<http://www.fdic.gov>)

Pregled kretanja profitabilnosti najvećih domaćih banaka u
2006.,2007.,2008. godini vidi se iz tabele 3.

Tabela 4: Pregled kretanja profitabilnosti 5 najvećih banaka po iznosu aktive u Srbiji

Redni Broj	Banka	2006.			2007.			2008.		
		ROA (%)	Multip. kapitala	ROE (%)	ROA (%)	Multip. kapital	RO	ROA (%)	Multip. kapital	ROE (%)
1.	Banca Intesa a.d. Beograd	1,03	24,17	24,83	1,62	10,39	16,83	2,56	8,79	22,52
2.	Komercijalna banka a.d. Beograd	0,89	8,07	7,18	2,00	11,16	22,32	1,61	10,01	16,11
3.	Raiffeisen banka a.d. Beograd	1,68	9,16	15,39	2,83	6,37	18,03	4,25	5,96	25,33
4.	Hypo Alpe-Adria-Bank a.d. Beograd	0,71	8,91	6,32	1,03	8,89	9,16	2,13	5,52	11,76
5.	Eurobank EFG štedionica a.d. Beograd	-	-	-	1,56	3,75	5,85	3,34	3,94	13,15

Izvor: Narodna banka Srbije (<http://www.nbs.rs>)

Pet najvećih banaka po bilansnoj aktivi u Srbiji imaju iznad prosečni ROE u odnosu na prosek grupacije u Srbiji u predhodne tri godine, ali i u odnosu na banke u nekim razvijenim državama. Ovakva superiorna profitabilnost ukazuje na uspešnost u korišćenju finansijske poluge na finansijskom tržištu u Srbiji, odnosno multiplikatora kapitala, kao mogućnost da se angažuju dopunska sredstva na finansijskom tržištu, zaduživanjem, u odnosu na inicijalni akcionarski kapital.

Na finansijskom tržištu kako je u Srbiji, sa evidentno visokim kamatnim maržama, dominantna pozicija velikih banaka omogućava visoke neto prihode. To takođe znači da menadžment ovih banaka pažljivo koristi operativnu polugu od dugoročne aktive (kao proporciju inputa fiksnih troškova kojima se banka koristi kako bi povećala operativnu zaradu pre

poreza, dok bankarski autputi rastu). To takođe znači da se vodilo računa o kontroli operativnih troškova, o dobrom menadžmentu portfelja aktive, o izloženosti banaka riziku. Međutim, stoji i ocena da je nerazvijeno finansijsko tržište omogućilo dominantan položaj, pre svega velikih, banki u Srbiji, a to je, evidentno, u dobroj meri produkovalo i izvanredne finansijske rezultate u nizu godina.

ZAKLJUČAK

U uslovima globalne ekonomske i finansijske krize bankarski sektor u Srbiji je 2008. godini pokazao zavidnu dozu mogućnosti da očuva stabilnost kao i da održi visoku stopu profitabilnosti.

Nerazvijeno finansijsko tržište omogućava bankarskom sektoru u Srbiji visoke kamatne marže, posebno najvećim bankama, kao i visoke indikatore profitabilnosti. Menadžment najvećih banaka, između ostalog, značajno koristi mogućnosti finansijske poluge i angažovanja tuđih sredstava u cilju stvaranja većeg neto profita, što je i vidljivo iz podataka koji su prezentirani.

Ovakvi tržišni odnosi na kratak rok pogoduju bankarskom sektoru kao i pozitivnim indikatorima njihovog poslovanja, čime možemo i da obrazložimo veliki broj banaka na domaćem tržištu. Razvojem finansijskog tržišta na dugi rok, kao i novi turbulentni odnosi na makro i lokalnom planu nametnuće domaćim bankama preispitivanje svojih ciljeva, politika, strategija, taktika, kao i potrebu drugačijeg i kompleksnijeg upravljanja svojim poslovima. Budući razvoj podrazumeva dalje ukрупnjavanje banaka u Srbiji, razvoj domaćeg finansijskog tržišta, kao i okretanje i stranim finansijskim tržištima, što mora kod domaćih banaka da razvije kapacitete da se upuste u strožije uslove nadmetanje na finansijskom tržištu. Strožiji uslovi

Prof. Dr Predrag Jovanović

nadmetanja na finansijskom tržištu dovešće i najveće domaće banke do svođenja indikatora profitabilnosti na nivoe indikatora profitabilnosti banaka u razvijenim zemljama.

LITERATURA:

1. Van Horne, C. J., Wachowicz, M. J., Jr, Osnove finansijskog Menadžmenta, deveto izdanje, Mate, d.o.o Zagreb 2002.
2. Đukić, Đ., Bjelica, V. , Ristić, Ž., Bankarstvo, Centar za izdavačku delatnost Ekonomskog fakulteta u Beogradu 2006.
3. Jovanović, P. Metode za vrednovanje projekata za rast i razvoj preduzeća, Vesnik , Investbanka ,Beograd 1998.
4. Rose, S. P., Hudgins, C. S. Bankarski menadžment i finansijske usluge , Data status, 2005.
5. Rose, S. P. Menadžment komercijalnih banaka, četvrto izdanje, Mate, Zagreb 2003.
6. Frederic, S., Mishkin, F.S. Monetarna ekonomija, bankarstvo i finansijska tržišta, sedmo izdanje, Data status 2006.
7. Heffernan, S. Modern Banking in Theory and Practice, John Wiley & Sons Ltd, Chichester 1996.

<http://www.nbs.rs>

<http://www.fdic.gov>